

ВОЄННІ ДІЇ 1649–1653 рр.

План лекції:

1. Воєнні дії 1649 року. Зборівський договір.
2. Воєнні дії 1651–1653 рр.

Облога Збаража

30 червня – 8 серпня 1649 р.

Здійснення щільної облоги.

Битва під Зборовом

5–6 серпня 1649 р.

Вміння наносити удар у момент, найбільш вразливий для противника.

Битва під Берестечком

18–30 червня 1651 р.

Битва під Батогом

22–23 травня 1652 р.

Вміння дезінформувати противника.

Синхронне нанесення удару кількома загонами з різних сторін.

Бої під Жванцем

29 вересня – 5 грудня 1653 р.

Ведення щільної облоги.

Зборівський договір

У 1649 р. Б.Хмельницький при допомозі кримського хана отримав переконливі перемоги над шляхетським і королівським військами. Але хан не дозволив завершити розгром польської армії. Хан Іслам-Гірей III вирішив проводити політику "рівноваги сил", що вела до взаємного виснаження України й Польщі й давала можливість Криму відігравати провідну роль у Південно-Східній Європі.

8 серпня 1649 р. був підписаний Зборівський договір. За його умовами козацький реєстр збільшувався до 40 тис. Під управління гетьмана відходила територія трьох воєводств – Київського, Брацлавського і Чернігівського.

Тяготи війни

Поразка у битві під Берестечком (червень 1651 р.), в якій українська армія втратила весь обоз з гетьманською канцелярією і 28 гармат, в якій загинув митрополит Йоасаф, полягло багато селянства, - негативно вплинула на бойовий дух армії. Бої під Білою Церквою у вересні 1651 р. показали, що польська армія не в змозі подолати козаків. Але й Хмельницький мав замало сил для наступу, а також не був певен у надійності хана, який міг стати на бік Польщі. Все це змусило обидві сторони до переговорів, які закінчилися миром. За Білоцерківським договором козацький реєстр зменшувався до 20 тисяч, територія Гетьманщини обмежувалася тільки Київським воєводством, гетьманові заборонялися закордонні зносини.

Навесні 1652 р. Б.Хмельницький зустрівся з 30-тисячним польським військом під Батогом і вщент розгромив його. Однак чим далі тривала війна, тим більше Хмельницький і старшина переконувалися, що лише своїми силами, без допомоги ззовні Україна подолати Польщу не зможе, без сильного союзника війну не виграти. Одним з можливих покровителів України міг бути турецький султан. Але реальна допомога султана обмежувалася лише наказами кримському ханові приєднуватися до операцій Війська Запорозького. Татари ж були ненадійними союзниками (хан добре розумів, чим загрожує

зростання могутності України), а своїми грабежами вони дратували українське населення. Б.Хмельницький схилявся до переконання, що надійним союзником міг стати тільки російський «єдиновірний» цар. З пропозицією укласти військовий союз і згодою на васальні відносини гетьман кількаразово звертався до Москви, починаючи з червня 1648 р.

Трагедія України полягала в тому, що як соборна держава вона могла виникнути й зміцніти лише під протекторатом одного з сусідів; не було можливості здійснити перехід до незалежності без попереднього залежного періоду.

Рекомендована література:

Костомаров М.І. Богдан Хмельницький. Дніпропетровськ, 2004.

Грушевський М.С. Історія України-Русі. Т.VIII. К.,1995; Т.IX. Кн.I. К.,1996; Кн. II. К.,1997.

Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. Львів, 1990.

Смолій В.А., Степанков В.С. Богдан Хмельницький. К.,1993.

Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція XVII ст. / Серія “Україна крізь віки”. Т.7. К.,1999.

Стороженко І.С. Богдан Хмельницький і воєнне мистецтво у Визвольній війні українського народу середини XVII століття. Дніпропетровськ, 1996.

Стороженко І.С. Богдан Хмельницький і Запорозька Січ кінця VI – середини VIII століть. Дніпродзержинськ, 2007.

Свешніков І.К. Битва під Берестечком. Львів, 1993. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/5-8326-0005-3/5-8326-0005-3.pdf>

Українське козацтво: Мала енциклопедія. Київ; Запоріжжя, 2006.